

BLOQUE IV: FILOSOFÍA CONTEMPORÁNEA

KARL MARX (S. XIX: 1818-1888)

TÓPICO DA CIUG: - ALIENACIÓN E IDEOLOXÍA EN MARX

1.- VIDA: ler o tema ampliado da aula virtual.

2.- OBRAS DOS TEXTOS QUE ENTRAN NA SELECTIVIDADE

- MARX: Manuscritos económico-filosóficos de 1844 (Texto 1)

- K. MARX / F. ENGELS; A Ideoloxía alemá (1845/46) (Texto 2)

3.- CONTEXTO HISTÓRICO: mediados do século XIX

A filosofía de Marx é un intento de solucionar os problemas sociais do momento:

- Coa Revolución industrial a antiga nobreza latifundista é substituída pola Burguesía industrial capitalista. Esta convértese na clase dirixente explotadora do proletariado.

- Aparición dunha nova clase social: o PROLETARIADO: obreiros asalariados (o termo proletario era usado na antiga Roma co significado de cidadán pobre).

-Apoxeo do CAPITALISMO INDUSTRIAL de libre competencia (entre 1830-1870), defendido polos teóricos da economía política inglesa (A. Smith, David Ricardo etc)

-Difusión da REVOLUCIÓN INDUSTRIAL INGLESA a Francia, Alemaña e EEUU

-Emigración ás cidades

-Condições de traballo infrahumanas nas fábricas e nas minas: División do traballo, cadeas de produción.

-Horarios de traballo interminables (ata 14 horas): EXPLOTACIÓN de mulleres e nenos.

1848: Revolucións sociais en Europa. „*Manifiesto Comunista*“ de Marx e Engels

4.- ANTECEDENTES QUE INFLÚEN NA FILOSOFÍA DE MARX

4.1.- Filosofía alemá da época (Hegel e Feuerbach)

Marx critica o idealismo de Hegel e defende o materialismo. Pero tamén critica o "materialismo mecanicista" de Feuerbach porque cre que este é no fondo outro idealismo, e por iso o materialismo de Marx non será “mecanicista”, senón "histórico".

4.2.- Economía política inglesa defensora do capitalismo

O “liberalismo político” foi fundado por John Locke en Inglaterra. Pero o “liberalismo económico” tivo como principal representante a Adam Smith. Esta economía política inglesa avoga por unha mínima intervención do Estado na economía de libre competencia.

Os teóricos ou analistas do liberalismo clásico que xustifican o capitalismo son:

A.- Adam Smith: Considerado como o pai do liberalismo clásico.

- Oponse á intervención do Estado na vida económica: contra o mercantilismo anterior, no que o Estado regula e controla a economía. Por tanto, segundo Smith a economía auto-regúlase segundo o procedemento da "man invisible" (sen intervención) producíndose un "san equilibrio", idea que Marx criticará.

- Avoga pola abolición das leis de pobres: entorpecen a mobilidade da man de obra
- A maior competencia, maior crecemento económico
- Introduciu a distinción entre valor de uso e valor de cambio dunha mercadoría.

B.- David Ricardo

- Precisou a teoría do valor-traballo que Marx acepta para crítica-la.
 - Non está de acordo coas leis de cereais defendidas por Robert Maltus: ningún intervencionismo. Todos eles influirán no darwinismo social de Herbert Spencer
- Marx critica todos os teóricos da economía política capitalista e propón a economía marxista ou socialista.

4.3.- Socialismo "utópico" francés

Enfróntanse ás consecuencias da Revolución Industrial (explotación do proletariado) e propoñen un programa non revolucionario, senón de "reforma" social de carácter optimista. Marx denomínalo "socialismo utópico" por estar afastado da realidade e ser inalcanzable, e a el opón o seu "socialismo científico".

Representantes:

- a) franceses: Saint-Simon, Fourier e Proudhon
- b) inglés: Owen

4.- TÓPICO: ALIENACIÓN (TEXTO 1 SELECTIVIDADE)

4.1.- Etimoloxía do concepto de alienación

Etimoloxía do termo castelán „alienación“: ven do latín "aliud"="de outro" e significa converter en alio=de outro ("aliud") o propio.

En xeral „alienación“ significa transmisión, transferencia, perda de algo propio en favor de alguén ou algo distinto. Segundo Marx, supón pois dous elementos ou polos: un polo (suceso) que perde algo e é transferido ao outro polo (obxecto).

4.2.- Alienación en Marx

O tema da alienación trátalo Marx en "*Manuscritos de economía e filosofía*" (1844). Para entender o significado da alienación en Marx, temos previamente que comprender o modo que de entender ao ser humano por parte de Marx: a súa antropoloxía.

- Antropoloxía marxiana: Humanismo de Marx: Para Marx a **esencia do home é a "actividade productora", práctica, en última instancia o TRABALLO**. Por tanto, o home é un "**homo faber**" (artesán, produtor, traballador, facedor). Así que a esencia humana consiste en realizarse no traballo realizado. Isto foi o que ocorría antes da Revolución Industrial: o home sentíase realizado no seu traballo como artesán. Pero o modo de entender o traballo cambiou na sociedade capitalista da Revolución Industrial do século XIX: convértese en traballo "alienado".

Marx utiliza a idea de alienación de Hegel e Feuerbach, pero dándolle a volta: non de forma idealista coma Hegel (non de conceptos, de pensamentos), nin falando do "xénero humano" en abstracto coma no materialismo mecanicista de Feuerbach, senón con carácter materialista, real, histórico: loita de clases na economía capitalista.

Vexamos isto por partes:

Segundo Marx, a esencia do home é a súa actividade produtiva, o **TRABALLO**. O traballo é unha transferencia dun polo (suceso) a outro (Obxecto). En detalle consiste en:

- a) Unha exteriorización (Entäusserung): nela acentúase o polo suxectivo-activo-productivo (o home). Este concepto refírese a que o home é un ser activo, produtivo e esta actividade consiste en saír fora de si e relacionarse con algo distinto: o obxecto, a materia. Aquí o home "desposúese" de algo de si mesmo: a súa actividade, a súa forza produtiva.
- b) Un alleamento (Veräusserung): agora acentúase a transferencia cara o outro polo: o obxecto ou produto. Aquello do que se desposúe o home (a súa actividade) transfírese ao obxecto, o home pon algo de si mesmo no obxecto. Por tanto, segundo Marx, o obxecto de algunha maneira "perténcelle" (é propiedade súa), é o "produto" da acción transformadora humana. Así pois, a esencia humana consiste en plasmarse no obxecto transformado por el: o produto. Ata aquí non hai nada de malo niso; ao contrario, é así como o ser humano se sente realizado: por exemplo, cando produce unha obra de arte, ou simplemente calquera obxecto artesanalmente. Así ten sido o traballo nas sociedades pre-capitalistas, artesanais, onde o home produce os produtos na súa totalidade e séntese realizado porque deixa a súa pegada no produto.
- c) A Alienación (Entfremdung): Segundo Marx, a forma de concibir o traballo corrómpese na sociedade capitalista, producíndose así a alienación. Pois na sociedade capitalista prodúcense dous fenómenos que desvirtúan o traballo:
 - A división do traballo: co cal o home non fabrica todo o produto, senón unha parte, e
 - mecanización do traballo (cadeas de produción): ademais o home produce sempre a mesma parte do produto de forma mecánica.
 - Consecuencia: o home non se realiza, non se sente plasmado no produto; o obxecto transformado polo traballador xa non lle pertence, o home non deixa a súa pegada no que fai.

Polo tanto, a “alienación” consiste en que o traballo dividido e mecanizado do capitalismo industrial produce un **"desgarro" na esencia humana, porque o resultado do seu traballo**, da súa acción produtora, **lle resulta extraño**: devén en propiedade de outro, aparece como algo independente de el. Esta maneira de entender o traballo constitúe unha alienación (Entfremdung) no sentido de Marx: a súa propiedade devén propiedade de outro (aliud).

Alienación do produto e do produtor: Pero o alienado non é só o produto, senón fundamentalmente o produtor, o traballador, o proletario. A esencia do home é acción produtiva e esta plásmase no produto, e a desposuimento do produto implica o **desposuimento da esencia do home: un desgarro interno, unha negación de si mesmo**, un desposuimento de si mesmo: o home non se sente realizado.

A consecuencia é a “reificación” (res= cousa en latín) ou “cousificación” do ser humano: O produto (obxecto) resultado da acción produtiva convértese en independente, desvincúlase da relación co suxeito e considérase como "cousa" independente („res“ en latín). Pero isto fai que o produtor, o traballador, tamén se converte en "cousa", por tanto, "reifícase" ou "cousifícase". En consecuencia o ser humano deshumanízase, devén MERCADORÍA: un obxec to, unha "cousa" máis. Así pois, a alienación **significa a negación da esencia do home, a deshumanización**.

- **Eliminación da alienación**: Pero Marx cre que a alienación económica non é algo que teña que ocorrer necesariamente, esta non é unha situación natural, senón histórica; por iso a filosofía de Marx trata de descubrir as leis da historia que conducen á eliminación da alienación do home, para re-humanizalo. Isto producírase na **sociedade comunista**.

4.3.- FORMAS DE ALIENACIÓN EN MARX

A)Alienación económica (do traballo): Esta é o tipo de alienación fundamental, que dá orixe a todas as demais clases de alienacións. Refírese á alienación que se produce no traballo da sociedade capitalista tal como vimos no punto anterior. O traballo é a esencia do home, é dicir, o home síntese como tal cando se realiza mediante o traballo. Pero na sociedade capitalista o traballo desvirtúase producindo un desgarró que deshumaniza ao home: a) o produto élle arrebatado, devén "de outro", do capitalista e b) pero como a esencia do home é o seu traballo, desposuído do produto do seu traballo o home é desposuído de si mesmo: a súa propia esencia como home élle arrebatada.

Por tanto, na economía capitalista o traballo e o propio traballador están alienados. Isto débese á existencia da "propiedade privada" dos medios de produción que está só en mans dunha clase explotadora: os capitalistas burgueses.

O capitalismo apóiase pois na existencia da propiedade privada. Por iso, para suprimir a alienación económica é necesario eliminar a propiedade privada e construír un sistema no que a propiedade dos medios de produción sexa, non privada, senón "común" ou "colectiva": o comunismo.

b)Alienación social

Segundo Marx, a alienación económica produce a alienación social: divide a sociedade en dúas clases sociais: os "propietarios dos medios de produción" (capitalistas burgueses ou ricos) que explotan aos "non propietarios" (proletariado, traballadores ou pobres desposuídos). Como se orixina esta división social? Segundo Marx o home é un ser social (zoom politikón de Aristóteles): é o conxunto de relacións con outros homes. Pero na sociedade capitalista vese obrigado a separarse do conxunto de relacións cos outros homes: os outros aparecen como o seu oposto e por iso crea una "**esfera privada**" oposta ao conxunto de relacións cos outros homes: **rómpense as relacións entre os homes e nisto consiste a alienación social**. Tanto os capitalistas como os proletarios están alienados, anque de forma inversa: no proletario a alienación é unha actividade, no capitalista é un estado (está separado dos demais polo seu afán irreprimible de aumentar o seu capital).

-Concepto de "Clase social": Unha clase social defínese recorrendo ao concepto de "propiedade privada". Na sociedade existen dúas clases sociais segundo o lugar que ocupan no proceso de produción: propietarios ou non propietarios dos medios de produción: explotadores e explotados.

- Conciencia de clase: Unha clase social só se constitúe como tal cando os individuos adquiren "conciencia de clase"; só desta forma a clase adquire significación política para transformar a sociedade. Marx pretende que a clase social do proletariado adquira esta conciencia para que se produza a "loita de clases". Así é como remata última frase da súa obra "*Manifiesto comunista*": "proletarios do mundo unídevos".

-Loita de clases: Toda a historia da sociedade existida ata agora foi unha historia da "loita de clases", pero nunca se tivo conciencia clara de iso. Por iso o que Marx pretende é agudizar este enfrontamento mediante a conciencia de clase para que se produza a "**Revolución do proletariado**" e a continuación unha etapa de transición: a "**Ditadura do proletariado**" para acelerar as "leis do proceso histórico" que **conducen ao socialismo ou comunismo**.

-A sociedade comunista: No socialismo, ao existir unha única clase social, o home deixa de estar alienado socialmente, pois recupera o seu ser social: recupera as relacións cos demais homes e deixa de necesitar unha "esfera privada" que se opoña ao seu ser social. A sociedade comunista, ao eliminar a existencia de clases sociais, suprime pois a alienación social.

c)Alienación política

Marx opónse a Hegel, quen defendía o Estado como algo externo e superior á sociedade civil, producíndose así unha "ruptura" ou "desgarro" entre sociedade civil (esfera social) e Estado (esfera

política). Marx cre que para reconstruír a unidade entre ambas esferas hai que suprimir o Estado como algo separado da sociedade civil e chegar a unha sociedade "democrática" e "laica".

A alienación política consiste, pois, en que o home perde a súa dimensión civil real e vese supeditado a algo externo e superior irreal: o Estado.

O Estado preséntase como a unidade superior común a todos, pero no fondo está ao servizo da clase dominante. O dereito é tamén un simple aparato decorativo do poder, e instrumento da clase dominante. Ambos son "ideoloxía" (en sentido negativo).

d) Alienación relixiosa

Marx acepta a crítica de Feuerbach da relixión como proxección ou creación do ser humano, pero cre que é insuficiente dende o punto de vista práctico. Non abonda con negala na teoría, senón que é necesario suprimila na práctica. Do ateísmo negativo de Feuerbach, pasa Marx ao ateísmo positivo. Segundo Marx, a alienación relixiosa ten a súa causa en algo anterior: a alienación económica: a miseria económica. Por iso para chegar ao ateísmo positivo, é necesario eliminar a situación de miseria real, material, que é a causa de que exista a relixión: *"a relixión é o suspiro da criatura oprimida"*.

A situación de miseria económica é a que fai que o home suspire por unha ilusoria felicidade ultra-terrea. A relixión, pois, "amortece", "adormece" as desgracias presentes. Por iso **Marx** proclama *"A relixión é o opio do pobo"*, a "droga" que necesita contra a miseria económica. Eliminando a miseria material, desaparecerá a relixión. **Lenin** substituirá este lema polo de *"a relixión é o opio para o pobo"*, acentuando máis a maldade da clase dominante que a utiliza como instrumento (ideoloxía) para defender os seus intereses.

Marx cre que a crítica da relixión é a condición de toda crítica. Isto significa que a relixión impide ao home considerar a explotación económica como mal supremo, porque crea a ilusión de felicidade no máis alá, esquecendo a miseria do máis acá.

Por eso a relixión é „ideolóxica“, pois a liberación que propón non é neste mundo nin consiste na transformación social, por iso é un instrumento ao servizo da clase dominante para xustificar a explotación. A relixión promove a „resignación“, e por elo é unha „xustificación transcendente da inxustiza social“, compensación no ceo pola opresión na terra“ etc.

e) Alienación filosófica

Marx afirma que a filosofía idealista do seu tempo (Hegel) é un sucedáneo da relixión, por iso debe ser sometida a unha crítica semellante á da relixión. Marx critica a filosofía idealista alemá nas súas obras *"Manuscritos de economía e filosofía"*, *"A sagrada familia"* e *"A ideoloxía alemá"* e especialmente en *"Contribucións á filosofía do dereito de Hegel"* Marx di: **"os alemáns teñen pensado o que outras nacións teñen feito"**; mentres os franceses teñen **"feito"** a Revolución, os alemáns de Kant a Hegel contentáronse con **"pensala"**.

O núcleo da crítica de Marx á filosofía idealista alemá é que ten sido exclusivamente **"teoría"**, abstracción, ideas sobre a realidade. Por iso a filosofía debe ser **superada e isto conséguese levándoa á práctica (praxe)**: transformando (revolucionando) a realidade.

Para Marx a teoría non debe estar desconectada da praxe: **a verdadeira filosofía é aquela que transforma a realidade (praxe).**

Cando a filosofía é só teoría, entón constitúe unha "alienación" da esencia do home, pois, como se dixo, a esencia do home non é teorizar, senón realizarse en aquilo que produce (mediante o traballo) e relacionándose cos demais homes. **O home, mediante o traballo, é un ser orientado á praxe**: relación do home coa natureza e dos homes entre si. Por tanto, se a filosofía alemá idealista non fai senón teoría desvinculada da práctica, a filosofía "aliena" ao home: perda de si mesmo, da súa propia esencia.

Deste modo, **Marx comeza criticando o "idealismo" de Hegel inverténdoo e facendo del un**

"materialismo", pero remata criticando tamén o **"materialismo mecanicista"** de Feuerbach por ser "estático" e "teórico" "mecanicista" (fora da historia) **substituíndoo polo "materialismo histórico": a súa filosofía.**

Dise pois que **con Marx se produce unha "segunda revolución copernicana": a filosofía deixa de ser "coñecemento" da realidade e convértese en "transformación" da realidade** (mediante a praxe revolucionaria). Por iso di Marx na súa **famosa tese 11 sobre Feuerbach: "Os filósofos non fixeron máis ca interpretar o mundo de diversos modos (teoría), do que se trata é de transformalo (praxe revolucionaria).** Se a filosofía se leva á práctica, entón deixará de ser unha filosofía alienada.

5.- TÓPICO: IDEOLOXÍA EN MARX (TEXTO 2)

5.1.- O concepto de ideoloxía

O concepto de ideoloxía ten dous significados opostos en Marx: un positivo, cando estas ideas reflicten fielmente a realidade; e outro negativo: cando as ideas non reflicten fielmente a realidade, senón que a reflicten de modo falso: cando falsean a realidade.

Marx fala de „ideoloxía“ nos dous sentidos, pero a maioría das veces na súa acepción negativa. Nesta acepción negativa significa un conxunto de „formacións nebulosas“ ou representacións **FALSEADORAS** da realidade e das condicións nas que se desenvolve a vida humana.

En resumo: Segundo Marx, as "formas ideolóxicas da conciencia" (ideoloxía) teñen a función de ocultar, desfigurar, falsear unha situación social e histórica dos seres humanos. Por tanto, cando as ideas dunha sociedade (filosofía, política, relixión etc) non reflicten fielmente a situación real, o home está "alienado": desposuído da súa propia esencia, desgarrado, truncado. Por iso, segundo Marx, é necesario descubrir (**"Filosofía da sospeita" de Paul Ricoeur**) as "representacións ideolóxicas" falseadoras da realidade para que así o home deixe de estar alienado e recupere a súa esencia.

Na sociedade capitalista é a clase dominante a que utiliza a "ideoloxía" para confundir ao proletariado e defender así os seus propios intereses.

5.3.- Crítica de Marx á filosofía alemá da súa época

A filosofía de Hegel era tan escura que xerou dúas correntes opostas de seguidores:

a) Dereita Hegeliana: Bruno Bauer, Erdman, etc.: que son conservadores en relixión e política: por defender o cristianismo e a idea de "Estado" como un "sistema cerrado e acabado" intransformable de Hegel. Contra eles reaccionou a esquerda hegeliana.

b) Esquerda Hegeliana: Feuerbach e Marx, son revolucionarios en relixión e política: ao criticar o cristianismo e a idea de Estado como "sistema" cerrado e intocable de Hegel, facendo fincapé na idea hegeliana de "dialéctica" como motor do cambio, transformación social. Os hegelianos de esquerda tamén serán criticados por Marx na súa obra *"A sagrada familia"*.

Marx: criticará tanto a Hegel como a Feuerbach.

1.- Contra o idealismo de Hegel: opón Marx o materialismo: **o negativo da filosofía de Hegel é a idea de SISTEMA** pechado e acabado que xustifica unha **postura conservadora en política e relixión. O positivo, en cambio, é a idea de DIALÉCTICA** como dinamismo e movemento, superación de contradicións (tese-antítese-síntese), **pero Marx dálle a volta e enténdea en clave materialista:** loita de clases sociais (tese: capitalistas, antítese: proletarios, síntese: superación mediante o socialismo). Segundo Marx, a idea hegeliana de dialéctica xustificaría, pois, unha postura revolucionaria en política e relixión.

Por iso, segundo Marx a frase de Hegel „*todo o real é racional e todo o que é racional é real*“ **encerra un lado crítico, práctico e revolucionario**: se hai algo na realidade (a realidade social e política) que non é racional, entón hai que transformalo en racional: **a explotación do proletariado non é racional, logo é necesario transformar a realidade mediante a revolución.**

2.-Contra o "materialismo mecanicista" de Feuerbach:

1.-Feuerbach: Tras a obra de Hegel, **Feuerbach** escribiu a súa famosa „*A esencia do cristianismo*“. Ao tempo, afirma Marx, „*todos nos volvemos feuerbachianos*“. Pero isto durou moi pouco tempo, pois Feuerbach foi criticado por Marx porque o seu materialismo era un **“materialismo mecanicista”** e constituía unha crítica insuficiente a Hegel. **Feuerbach** na súa famosa obra "*A esencia do cristianismo*" criticara o cristianismo defendido pola dereita hegeliana, dicindo que "*Non é Deus o que creou ao home, senón o home quen creou a Deus*". Pero segundo Marx a crítica de Feuerbach quedase curta porque fala de "**o xénero humano**" "**en abstracto**", **fora da historia** e non "en concreto", na Historia: o proletario explotado polo capitalista na sociedade histórica do século XIX.

Segundo Marx, o "materialismo mecanicista" de Feuerbach é no fondo un "**idealismo soterrado**", por iso Marx a este materialismo "mecanicista" lle opón o seu "materialismo histórico". Feuerbach falaba do **home “en abstracto”, “fóra da historia”,** pero Marx considera que isto é unha abstracción idealista: a filosofía debe estudar ao **home “en concreto”, “na historia”: o proletariado explotado polo capitalista no século XIX.** Por iso a filosofía de Marx é un "materialismo histórico".

Sen embargo, **para Marx con „baixar“ o mundo relixioso ao terreal aínda non fixo máis que comezar a crítica**: isto é **só un ateísmo negativo** que nega a idea de Deus como ser externo ao home, pero Marx cre que **o ateísmo debe ser positivo**: hai que levalo á práctica. **Suprimindo positivamente a relixión** e isto farase "**descubriendo**" que é "**ideoloxía**", que falsea a realidade prometendo ao home a felicidade no máis alá e impedíndolle ver que está alienado, explotado.

Así que, segundo Marx, o ser humano, tal como o entende Feuerbach, é un ser abstracto, independente e separado das relacións sociais nas que vive e da historia „non vive no mundo real“, é un ser ideal.

Este idealismo soterrado exprésase na conservación da relixión, que agora consiste na relación de cada home concreto co xénero humano“.

Conclusión de ambas críticas: A filosofía de Hegel é “**idealista**” e “**dialéctica**”. Feuerbach e Marx (esquerda hegeliana) criticarán o “idealismo” de Hegel, substituíndoo polo seu contrario: o “**materialismo**”; pero Marx acabará criticando o materialismo de Feuerbach por ser un "**materialismo mecanicista**" mediante a outra idea de Hegel, a dialéctica, pero poñéndoa do revés: o materialismo debe incorporar dialecticamente a **historia**. Por iso a filosofía de Marx será un "**materialismo**" (non idealismo: contra Hegel) "**histórico**" (non mecanicista: contra Feuerbach).

Por conseguinte, o idealismo de Hegel como o materialismo mecanicista de Feuerbach deben ser transformados e superados mediante o “**materialismo histórico**” de Marx.

6.- O MATERIALISMO HISTÓRICO (A PARTIRES DE AQUÍ DESPOIS DE COMENTAR OS TEXTOS RESUMIR ATA O FINAL COAS CONCLUSIÓN)

É a definición da filosofía de Marx. Fronte ao socialismo "utópico" francés, o materialismo histórico pretende ser un socialismo "científico" (non utópico), unha teoría científica sobre a

historia e a sociedade humana. Así como Galileo creou unha nova ciencia, tamén Marx pretende facér da historia unha nova ciencia.

Segundo Marx, a Historia non é unha colección de feitos mortos, como o é para os empiristas, nin unha „*acción imaxinara de suxeitos imaxinarios*”, segundo a interpretou o idealismo de Hegel, senón unha sucesión dos diferentes “**MODOS DE PRODUCCIÓN**”.

Os distintos “modos de produción” ao longo da historia foron:

- O asiático (de propiedade comunal da terra a privada)
- O antigo (libres-escravos)
- O feudal (señores-servos)
- O burgués moderno (burgueses-proletarios)
- O comunista (sociedade sin clases)

Marx considera o materialismo histórico unha **CIENCIA DA HISTORIA** e consiste na sucesión histórica destes modos de produción. Todo "modo de produción" se corresponde cunha "**FORMACIÓN SOCIAL**":(unha división en clases sociais antagónicas (salvo no comunismo)

-A **idea central** do „materialismo histórico“ é que non son as „ideas“ as que dirixen a historia, senón a produción material (económica). A materia, **a economía, de unha determinada sociedade “determina” o tipo de ideas desa sociedade**.

Terminoloxía "científica" marxiana:

1.- **Modo de produción:** a unha determinada sociedade histórica Marx chámalle "modo de produción". Un modo de produción é unha totalidade orgánica que comprende:

1.1.-**Infraestrutura económica** ou „base material“ dese modo de produción. A infraestrutura componse de:

- A).-**Forzas produtivas:** 1)**Medios de produción** (Instrumentos, máquinas, materias primas...)
2)**Produtores** (enerxía humana, forza de traballo)

B)-**Relacións de produción:** Non se refiren ás simples relacións humanas, senón ás que se establecen no proceso de produción entre os propietarios dos medios de produción (capitalistas=patróns) e os que non son propietarios (proletarios= obreiros)
En toda sociedade clasista estas relacións de produción son entre explotadores e explotados.

1.2.-**Superestrutura ideolóxica** dese modo de produción. A superestrutura componse de:

A)**Superestrutura xurídico-política:** Estado, dereito etc.

A institución máis importante dentro da estrutura xurídico-política é o Estado. Para Marx o Estado é instrumento de dominio das clases dominantes sobre as dominadas coa finalidade de que as primeiras manteñan a súa situación de privilexio.

B)**Superestrutura ideolóxica:** Marx utiliza o termo en dous sentidos:

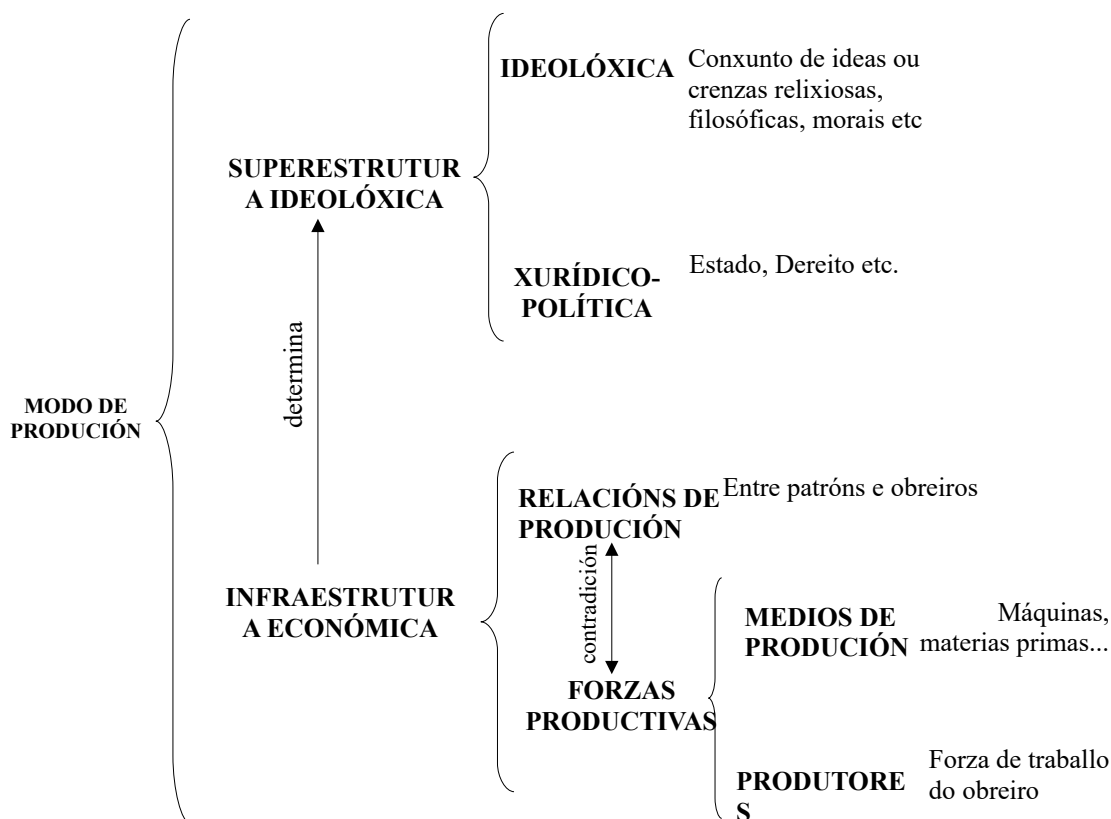
-**Sentido positivo:** para referirse en xeral ás distintas formas de conciencia (pensamento) da superestrutura (filosofía, moral, ...). Conxunto de ideas ou crenzas relixiosas, filosóficas, morais... que configuran a conciencia social.

- **Sentido negativo ou pexorativo:** significa unha representación deformada, falseada da realidade para favorecer os intereses de clase. Este falso coñecemento é utilizado pola clase dominante para perpetuar a dominación.

TESE BÁSICA DO MATERIALISMO HISTÓRICO: afirma que en cada época histórica a infraestrutura económica determina e condiciona a superestrutura ideolóxica, é dicir, a produción da vida material condiciona a produción espiritual e non ao revés (como pensaría Hegel). Entre ambas existe unha relación biunívoca ou dialéctica (ambas se inflúen mutuamente), pero a economía é a determinante en última instancia.

-DEFINICIÓN DE CAMBIO HISTÓRICO: prodúcese por unha **contradición entre as “forzas produtivas” e as “relacións de produción”**: Como as "forzas produtivas" (especialmente os "medios de produción": técnica, máquinas) avanza máis de presa, chega un momento no que as "relacións de produción" se convirten en "trabas" para o seu desenvolvemento, quédanse obsoletas. Neste momento, prodúcese un “cambio” dun modo de produción a outro (exemplo: modo feudal-modo capitalista) e de unha "formación social" (señores feudais-servos) pásase a outra (capitalistas burgueses-proletariado). Por exemplo: a aparición de maquinaria durante a época moderna (novos medios de produción) produce unha contradición entre as forzas produtivas (novos medios de produción) e as relacións de produción (relación entre o antigo terratenente nobre e o servo), as vellas relacións de produción quedan obsoletas, convértense en trabas e prodúcese un cambio: a vella formación social (Nobreza-servos) substitúese por unha nova (burguesía-proletariado). Todo "modo de produción" correspóndese cunha determinada "formación social" composta por dúas clases: explotadores e explotados.

-A **clase social** defínese en función da "**propiedade privada**" ou non dos medios de produción. En cada modo de produción existen dúas clases antagónicas de explotadores e explotados.

-Revolución do proletariado: A historia avanza de maneira "dialéctica" (en sentido materialista, non idealista como en Hegel): entre as clases antagónicas prodúcese unha loita (tese: capitalistas; antítese: proletariado). Esta contradición debe ser "superada" nunha síntese (comunismo: sociedade sin clases). Na sociedade capitalista a clase proletaria tende a facerse máis numerosa e máis pobre. *"O proletario faise máis pobre canta máis riqueza produce"*, por iso conclúe Marx *"a burguesía produce os seus propios sepultureiros"*: o proletariado. *"O capitalismo leva dentro de si o xerme da súa propia destrución"*. Cando o proletariado adquira **"conciencia de clase"** producirase a "revolución": pois a aniquilación da burguesía por medio da súa "antítese", o proletariado, non pode realizarse en forma de transición, senón **mediante un "salto" unha "revolución"**.

-Ditadura do proletariado: O "salto" á sociedade comunista non pode producirse instantaneamente. Antes de chegar á sociedade comunista é necesaria, segundo Marx, unha etapa de "transición": a ditadura do proletariado. Nesta etapa, o proletariado converterase en "clase dominante", tomará nas súas mans a dominación política para expropiar o capital á burguesía e centralizará os "medios de produción" poñéndoos en mans do Estado.

-O Estado: O "Estado" debe ser abolido trala fase de "Ditadura do proletariado". Esta abolición non significa que Marx sexa "anarquista": o que debe ser abolido é o Estado entendido como algo separado da "sociedade civil" (alienación política): Marx ten como modelo a Comuna de París. O que Marx propón é unha transformación dialéctica do Estado: o Estado debe estar subordinado á sociedade civil e non ao revés, coma en Hegel.

-Sociedade comunista: Marx fala da sociedade comunista en dous lugares:

- a) No seu escrito de xuventude *"Manuscritos de Economía e Filosofía"* (1844): aquí Marx contrapón o seu comunismo fronte ao "comunismo burdo ou primitivo" que afirma que todos os homes deben ter exactamente a mesma participación na propiedade privada. Nel a "comunidade" convértese en capitalista, pero non se nega a propiedade privada. Marx, en cambio, propón a erradicación da propiedade privada.
- b) Na *"Ideoloxía alemá"* (1845) e na *"Crítica ao programa de Gotha"* (1875).
 - No "programa de Gotha" (contra Lasalle, dirixente do partido socialdemócrata alemá) di que o comunismo esixirá **"de cada un segundo as súas capacidades"** e outorgará **"a cada un segundo as súas necesidades"**. Non se trata, pois, dun comunismo primitivo que homoxeiniza a todos os homes.
- Na sociedade comunista **non existirá a "división do traballo"**: substituirase o obreiro de hoxe polo **individuo desenvolvido na súa totalidade, apto para diversos traballos. Non se distinguirá entre traballo manual e intelectual, nin entre traballo agrícola e industrial** (campo-cidade). Na *"Ideoloxía alemá"* di *"o home é cazador, pescador, pastor ou crítico crítico....na sociedade comunista o home non ten acoutado ningún círculo de actividades...fai posible que eu poda dedicarme hoxe a isto e mañá a aquilo"*.
- Engels: Ao aparecer a propiedade privada orixínase a familia e a muller pasa a ser propiedade do varón: está alienada. A liberación da muller producirase na sociedade comunista que elimina toda alienación: trátase de eliminar a teoría das tres K (Kirche, Küche, Kinder: Igrexa, cociña, nenos).

-CRÍTICAS AO MATERIALISMO HISTÓRICO DE MARX

a) **Crítica de Max Weber** (na obra *"A ética protestante e o espírito do capitalismo"* 1905). Max Weber cre que a tese fundamental do materialismo histórico: **que a infraestrutura "determina" a**

superestrutura; non é certa. Weber demostra que a ética protestante (algo pertencente á superestrutura: ideas) é a que determinou que nos países nos que dominou esta ética (Alemaña, Suíza, Holanda etc.) se desenvolvese a prosperidade económica (infraestrutura): logo a superestrutura tamén pode determinar a infraestrutura.

b) **Crítica de Karl Popper ao "historicismo" de Marx.** Segundo Popper na teoría de Marx existe unha **contradición**. Por un lado, o materialismo histórico de Marx **pretende converter á "historia" nunha "ciencia" que se rexe por "leis" independentes da vontade dos homes**; a isto Popper chámalle **"historicismo"**. Pero, por outro lado, a teoría de Marx **tamén afirma que o home debe rebelarse contra as inxustizas, o cal supón a súa liberdade**; a isto chámalle **"aspecto ético de Marx"**. Popper cre que **debe criticarse o historicismo de Marx e aceptarse o seu aspecto ético**; por tanto, **está en contra do comunismo e a favor dunha sociedade "aberta" democrática**. O marxismo pretende dar unha solución definitiva a todos os problemas da sociedade, pero isto conduce a unha sociedade "totalitaria" como se demostrou na Unión Soviética. Popper defende unha sociedade democrática na que todos os individuos participen solucionando problemas parciais e facendo da sociedade capitalista do século XX (Inglaterra) a sociedade menos mala.

7.-A CRÍTICA DA ECONOMÍA POLÍTICA CAPITALISTA OBRA "O CAPITAL"

ANÁLISE DA MERCADORÍA

Marx non só formula unha teoría científica sobre a evolución dos distintos modos de produción (materialismo histórico), senón que ademais realiza unha análise científica do modo de produción capitalista. Isto reflíctese en „*O Capital*“; esta obra é, ao mesmo tempo:

- a) Unha crítica da economía política, dos economistas clásicos ingleses, pois as súas interpretacións apoiaban os intereses da clase burguesa.
- b) Unha crítica do capitalismo como sistema de explotación.

O capitalismo é un sistema de produción de mercadorías. A mercadoría é un produto intercambiable no mercado. Toda mercadoría ten dúas caras:

1) **Valor de uso:** Utilidade que ten unha mercadoría en función das súas propiedades para satisfacer determinadas necesidades a través do consumo.

2) **Valor de cambio:** Valor que ten o produto cando se cambia por diñeiro ou por outra mercadoría. Na economía capitalista o valor maniféstase fundamentalmente a través do valor de cambio. De que depende o valor? ¿Cal é a fonte ou causa do valor? Non tanto o valor de uso. Exemplo: o ferro, o millo, etc. teñen un valor de uso, pero este non depende tanto das súas propiedades naturais coma de axentes externos como a lei da oferta e a demanda= valor de cambio. Por tanto, o valor fundamental dunha mercadoría no capitalismo é o "valor de cambio".

3) **Teoría do valor-traballo:** Marx acepta dos economistas liberais ingleses a teoría do valor-traballo e define o valor dunha mercadoría tomando como medida o tempo de traballo: o valor dunha mercadoría é o "tempo de traballo socialmente necesario para produci-la". Esta é a afirmación fundamental da teoría valor-traballo, que Marx toma de Ricardo e Adam Smith. O traballo enténdese nun sentido abstracto como medida do gasto de enerxía.

4) **Plusvalía:** En „*O Capital*“ Marx intenta explicar a procedencia das ganancias do capitalista. En xeral Marx sostén que o capitalista vende a mercadoría polo que vale: o tempo de traballo

socialmente necesario para producila. De onde provén a ganancia entón?

Marx resolve este aparente paradoxo da seguinte maneira. Distingue entre:

a) **Capital constante:** Maquinaria, materias primas..

b) **Capital variable:** Forza de traballo (diñeiro que se inverte na fábrica)

O traballador vende a súa forza de traballo como unha mercadoría máis. O seu valor será igual ao de outra mercadoría: "tempo de traballo socialmente necesario para producila"; isto significa: tempo de traballo necesario para producir as mercadorías que o traballador necesita para subsistir, para cubrir as súas "necesidades primarias": vestido, comida, vivenda. Pero as condicións da produción industrial fan que o traballador produza moito máis do que necesita para cubrir o conste da súa existencia. De aquí dedúcese que o traballador necesitaría só unha parte da xornada de traballo para producir o que corresponde ao valor da súa forza de traballo. Por exemplo: se un obreiro produce durante a súa xornada (de ata 14 horas;) 14 prendas de vestir, en 8 horas produce 7 prendas que son suficientes para cubrir o custe do seu salario de subsistencia: o diñeiro xusto para cubrir as súas necesidades básicas, pois os salarios son paupérrimos. O que produce de máis, é plusvalía. Esta é a orixe da ganancia do capitalista, e, segundo Marx, o trazo típico da explotación do sistema capitalista.

En termos técnicos, Marx define a plusvalía que xera o obreiro como a proporción entre traballo necesario (para cubrir o seu custe) e traballo excedente.

5) Contradicións do capitalismo: Segundo Marx, o sistema capitalista leva unha contradición no seu interior: a finalidade do capitalismo non é satisfacer necesidades, senón producir ganancias (plusvalías), pero, pola contra, a tendencia estrutural do capitalismo conduce á diminución das ganancias (lei da tendencia decrecente da cota de ganancia). Vexamos isto con algún detalle:

A lei interna do capitalismo é acumular máis e máis capital. Por tanto o capitalista inverte o seu diñeiro nun momento favorable de pouca competencia en determinado negocio que dá moitas ganancias. Axiña os demais capitalistas fan o mesmo. Isto fai que a ganancia de todos eles diminúa ao aumentar a competencia: todos tratan de producir máis barato. Para poder competir aumentan os gastos de "capital constante" (modernización da tecnoloxía: medios de produción), que agora debe amortizar antes de comezar a gañar. Por outro lado, o capitalista diminúe o "capital variable" (obreiros). Pero resulta que os obreiros son os únicos que xeran plusvalía (ganancias). Para compensar a perda de ganancias baixa os soldos e aumenta a xornada de traballo. Outro modo de compensar as perdas é usando máis intensamente a maquinaria, usándoa as 24 horas distribuindo o traballo por quendas. Pero isto é algo que tarde ou cedo farán os seus competidores, co cal a contradición segue en pé: a tendencia a aumentar as ganancias vese contrarrestada pola tendencia estrutural do capitalismo a diminuílas.

Ademais, se os obreiros se quedan sen traballo, no hai diñeiro para o consumo. Isto entra nunha espiral de crise, e moitos capitalistas van á quebra engrosando o "exercito de desposuídos".

O propio capitalista non pode desfrutar da súa riqueza posto que ten que invertela se non quere ir á quebra e engrosar a clase dos proletarios.

6) Crise periódicas de superprodución no capitalismo: Segundo Marx o capitalismo é un sistema anárquico. Nas formas de economía pre-capitalistas a produción de mercadorías está "regulada" polas necesidades existentes (non é anárquico): prodúcese o que se vai a consumir. Pero o capitalismo está suxeito a moi poucas regras, pois o mercado non está regulado polo consumo. A súa tendencia é aumentar as ganancias e debido ao avance tecnolóxico fai posible que se acande un gran volume de superprodución que conduce a "crises periódicas de superprodución": cando o mercado non pode absorber os produtos. Xérase así un **círculo vicioso**: caen as ganancias, logo diminúe a inversión, como consecuencia aumenta o despido, isto xera unha diminución da capacidade adquisitiva, outra diminución da ganancia e así sucesivamente ata que o desemprego aumentou tanto e os salarios descenderon ata tal punto que se dan outra vez as condicións para

aumentar as ganancias. As crises do sistema capitalista son periódicas e é un mecanismo regulador que permite ao sistema sobrevivir: tras unha crise centralízase o capital en poucas mans.

7) **Tese de pauperización:** Mentres que a clase capitalista acumula cada vez máis riqueza, os salarios da clase obreira non poden subir nunca moito máis arriba do nivel de subsistencia. Segundo Marx, o capitalismo necesita que haxa un número de parados crónicos: o "**exército de reserva**" ou "**excedente relativo de poboación**" como Marx o chama. Este exército de reserva está formado por obreiros que se fixeron innecesarios a causa da mecanización e a súa función é manter os salarios baixos. En tempos de prosperidade parte deste exército é absorbido pola industria para manter baixos os salarios. En tempos de crise é un recurso sempre dispoñible para o capitalista contra os intentos do proletariado de mellorar as súas condicións laborais (sempre haberá outro para o teu posto de traballo). Este exército de reserva, anque sofre vaivéns, aumenta sempre de modo relativo. Por tanto, o capitalismo está suxeito á lei de aumento constante de pobreza.

8) **O capital tende a concentrarse e centralizarse:** Cada capitalista acumula ou concentra o capital. Pero o capital dos distintos capitalistas tende tamén a centralizarse formando grandes empresas (hoxe multinacionais) que levan á quebra ás pequenas.

A banca contribúe a centralizar o capital e incluso os bancos tenden a fusionarse. O resultado deste proceso é un xigantesco proceso de centralización de capitais

Tamén as "sociedades anónimas" centralizan o capital dos socios. Por iso Marx supón que a "sociedade anónima" representa o último paso do capitalismo que conducirá á súa disolución.

O funcionamento do capitalismo conduce inevitablemente á disolución do sistema. "O capitalismo leva dentro de si o xerme da súa propia destrución". Por iso, o traballador (proletario) debe facerse coa propiedade dos medios de produción e abolir a propiedade privada.

Nas súas últimas obras Marx fala de:

-**Fetichismo da mercadoría:** dominio da cousa sobre o ser humano. As cousas convértense en fetiches.

-**Reificación do home:** O home convértese nunha mercadoría máis, unha "cousa" (res, en latín), logo as relacións humanas convértense en relacións entre cousas.

8.- INFLUENCIAS DO MARXISMO (CONCLUSIÓNS PARA CALQUERA DOS DOUS TEXTOS)

Trala morte de Marx e Engels, a corrente marxista dividiuse en dúas:

- a) **O movemento ortodoxo de Karl Kautsky** (líder do partido socialdemócrata alemán): defensores da teoría de Marx, pero acentuada co darwinismo social: a historia da humanidade non é máis ca un caso particular da historia dos seres vivos.
- b) **O revisionismo de Bernstein:** trata de reformar o marxismo posto que moitas das previsións non se cumpriron: non se produciu o agravamento da situación económica do proletariado, non aumentou o pauperismo, non afundiú inevitablemente o capitalismo. Por tanto Bernstein rexeita a dialéctica e a ditadura do proletariado.
- c) **Rosa Luxemburg:** fundadora do partido comunista alemán, oponse ao revisionismo de Bernstein, pero tampouco acepta o fatalismo evolucionista da ortodoxia de Kautsky. O socialismo non é un resultado inevitable da historia, senón unha tendencia que debe ser levada á práctica polo proletariado: "**a vitoria do socialismo non cae do ceo**"
- d) **A difusión da corrente ortodoxa en Rusia:** Lenin: ataca o revisionismo de Bernstein, pero sin darse conta reforma tamén o marxismo: non é o proletariado por si mesmo o que ten que adquirir conciencia de clase, senón que ten que ser guiado por intelectuais burgueses (como Marx e Engels): o potencial revolucionario reside nunha aristocracia burguesa de vangarda: por tanto, a clase obreira non é "o partido" e tamén reforma o marxismo ao negar que o capitalismo

se vaia a afundir inevitablemente (necesita uns guías), nin tampouco a revolución ocorrerá espontaneamente a partires das masas.

- e) **Stalin e o marxismo-leninismo:** Stalin converteu o marxismo-leninismo na doutrina oficial da Unión Soviética. Radicaliza a idea de Lenin de que unha elite debe facerse coa dirección do movemento obreiro. Mantén o control absoluto do partido sobre toda a cultura, sendo condenados todos os "desviacionistas". Xa Trotsky tiña profetizado que o partido comunista sería substituído polo comité central e este polo ditador; e realmente así ocorreu con Stalin. Ao final da súa vida Trotsky criticou a Stalin e foi asasinado en México.
- f) **G. Lukács (Húngaro):** Retoma de Hegel para o marxismo a idea de método dialéctico: este método prohibe contemplar os feitos fragmentados, senón que deben ser entendidos como conectados nunha totalidade. Mantén que non é certa a tese que di que Marx afirma que a infraestrutura económica determina a superestrutura, senón que entre infraestrutura e superestrutura dáse unha relación dialéctica: en ambos sentidos.
- g) **Neomarxismo francés de Roger Garaudy:** introduce ideas existencialistas e cristiás no marxismo.
- h) **Neomarxismo francés de Althusser:** di que o verdadeiro Marx non é o xove "humanista" que fala de alienación, senón o Marx maduro e científico do materialismo histórico.
- i) **A Escola de Frankfurt:** Adorno, Horkheimer, Marcuse, Habermas (finais do século XX). Trala Segunda Guerra Mundial, están en contra de todos os totalitarismos: o comunismo da Unión Soviética levou a un totalitarismo do partido (marxismo-leninismo), pero tamén o bloque do oeste levou a un totalitarismo nacionalsocialista. O capitalismo avanzado da segunda metade do século XX xa non funciona como en tempos de Marx. Agora inflúen outros elementos de dominación: a televisión, psicoloxía de masas, tecnoloxía etc. e a falta de liberdade non está tan clara como en aqueles tempos: agora está enmascarada, tamén as clases sociais o están (hoxe habería que engadir os teléfonos móbiles e as redes sociais).

Admiten o núcleo do marxismo, pero cren que debe ser adaptado aos novos tempos. Para iso é necesario complementar a filosofía de Marx coa filosofía de outros pensadores, entre eles Freud, Hegel, Nietzsche etc.).

Dentro da Escola de Frankfurt hai que distinguir dúas etapas:

-**Adorno e Horkheimer** forman a **Vella Escola de Frankfurt** (anos 30)

-**Marcuse e Habermas** representan a **Nova Escola de Frankfurt** (anos 60 en diante)

Todos eles admiten en xeral que o sistema capitalista é un sistema opresor das clases desfavorecidas e da liberdade. Trátase, pois, de deseñar unha sociedade máis libre e máis xusta.

Tamén todos eles comparten a chamada **"teoría crítica"** (iniciada por Horkheimer e Adorno) baseada na idea de **recuperar o "proxecto ilustrado"**: o ideal ilustrado de liberar ao home mediante a razón. Así Adorno e Horkheimer son os autores da famosa **obra "Dialéctica da ilustración"**. A súa tese central é que o ideal ilustrado de emancipación do home non se ten levado a cabo durante o século XIX e XX, senón todo o contrario. A humanidade perdeu de vista a finalidade da ilustración e por elo se trata de recuperar estes ideais emancipatorios.

Tamén todos eles se ven influenciados polos acontecementos do **maio do 68 francés** (revolta estudantil): protesta contra o capitalismo avanzado que en vez de emancipar ao home o aliena.

Así **Marcuse** recorre á teoría da **represión psicolóxica de Freud** e aplícaa á análise da represión social dos instintos. **A sociedade capitalista avanzada reprime o instinto sexual e canalízao cara o traballo.** A proposta de Marcuse na obra **"Eros e civilización"** consiste en **eliminar esta "represión sobrance"** do instinto sexual para que o home poda ser feliz canalizando o amor de modo natural.

Habermas é un autor aínda vivo (premio Príncipe de Asturias das ciencias sociais). A súa proposta é facer da sociedade actual unha sociedade na que as decisións se tomen por **" diálogo e consenso"** de todas as partes implicadas na sociedade. Defende unha **teoría pragmática da verdade:** a

verdade é o **resultado dun "diálogo"** entre todos os participantes sociais. Habermas trata de **"reconstruír"** o **"materialismo histórico"**, pero **enriquecéndoo con influencias de moitos outros autores: o idealismo alemán, a psicoloxía de Freud, o pragmatismo de Peirce, a hermenéutica de Gadamer, a teoría funcional de sistemas de Luhman etc.**

Pero quizá a súa **obra fundamental sexa "*Coñecemento e interese*"**, na cal defende que o **coñecemento humano está guiado por 3 intereses:** o interese **técnico** das ciencias empíricas, o interese **práctico** das ciencias hermenéuticas e un terceiro e **fundamental** interese que é o **"interese emancipatorio"** propio da "Teoría crítica": a súa filosofía.

Habermas criticou a Popper tachándoo de "positivista" por non contemplar os intereses que dirixen o coñecemento, especialmente o "interese emancipatorio".

9.- ACTUALIDADE DO MARXISMO (TEXTO COMPETENCIAL)

Tras da Segunda Guerra Mundial os aliados vencedores contra Hitler (EEUU e Europa) deseñaron tres institucións para intentar construír un **"mundo civilizado"**:

- a) **A DUDH** (Declaración Universal dos Dereitos Humanos) que deberían ser respectados por todos os Estados.
- b) **A ONU** (Organización das Nacións Unidas) que debería encargarse de supervisar que estes Dereitos Humanos sexan respectados por calquera estado do mundo: ningún Estado debe ter dereito a intervir en outro país sen o permiso da ONU.
- c) **A OTAN** (Organización del Tratado del Atlántico Norte): alianza defensiva de EEUU e Europa contra a URSS (Unión de Repúblicas Socialistas Soviéticas) cuxa alianza militar era o PACTO DE VARSOVIA: Bloque capitalista fronte ao bloque comunista (incluía China, Cuba, Corea do Norte).

Durante un longo período estas institucións foron máis ou menos respectadas por todos os países do mundo "civilizado" (Europa e EEUU) enfrontados ao mundo "menos civilizado" (URSS).

- **En 1985** o dirixente soviético **Michail Gorbachov instaurou a "Perestroica"** (reestruturación política e económica) na URSS, que tivo como consecuencia a **desmantelamento da URSS** e que moitos dos territorios baixo influencia soviética adquirisen a súa independencia (Bloque do Leste: dende Alemaña do leste ata Rusia) e acordaron coa OTAN que eses países non entrasen na OTAN e isto non se cumpriu: a maioría de países da órbita soviética entraron na OTAN.

- **En 2022 Bladimir Putin** (antigamente membro da KGB: comité de seguridade do estado da URSS), decidiu que xa estaba canso de que a OTAN incorporase a todos os Estados do bloque do leste infrinxindo o tratado acordado na perestroica con Gorbachov. Así que, para impedir que a OTAN chegase ás mesmas portas da súa casa (Ucrania) decidiu emprender unha **guerra para recuperar algúns dos territorios da antiga URSS.**

- Ao mesmo tempo, por outra banda, durante a segunda metade do século XX **China mantivo un "comunismo" dende o punto de vista político, pero introduciu cambios "capitalistas" na súa economía**, de tal xeito que agora é un dos países máis **punteiros a nivel económico** (a pesares de ser "comunista" na súa política) e representa hoxe a maior ameaza económica para os EEUU. **China é xa é xa unha potencia tan grande ou maior que os EEUU** a moitos niveis (económico, industrial, espacial, tecnolóxico etc.)

-No medio destes cambios tan rápidos (caos político) **Donald Trump gañou as eleccións nos EEUU** (primeiro en 2017) e agora dende 2024 é o presidente de EEUU co lema **"América first!"**. En apenas un ano comezou cambiar a **nomenclatura do mapa americano** (o "Golfo de México debe pasar a chamarse "Golfo de América"), **a continuación estableceu "aranceis"** coa maioría dos países (en contra do seu liberalismo económico tradicional: Adam Smith), **tratou co seu**

inimigo tradicional, Putin, para intentar rematar coa Guerra de Ucraína (ameazando con retirarlle o apoio da OTAN e desprezando a Zelenski: non rematou coa guerra), **apoiou a Israel na súa Guerra desigual contra Palestina co argumento do “atentado terrorista” de Hamás**, tampouco rematou con esta guerra desigual: os israelitas seguen bombardeando aos palestinos que xa viven na máis inimaxinable indixencia, mentres Trump propón que se constrúan “resorts” (grandes hoteis para o turismo no territorio dos palestinos). **Contra a “ameaza nuclear” de Irán enviou bombardeiros americanos para destruír a capacidade nuclear de Irán**. A partires deste feito, comezou a ser **tomado en serio polo resto do mundo**: coidado con este personaxe, pois ten nas súas mans o poder do exército dos EEUU. **O seguinte paso foi dicir que Venezuela ameazaba a EEUU por introducir droga no país**, así que se dedicou a bombardear lanchas rápidas que “supostamente” transportaban “droga” a EEUU, **cando a verdade era que quería apropiarse do petróleo de Venezuela**. Con este pretexto o exército estadounidense entrou en Venezuela apresou ao **presidente “Maduro”, para ser “xulgado” (di Trump) en EEUU, contravindo así todo o “Dereito internacional”**. Como os acontecementos se suceden tan rapidamente, xa ninguén se acorda de Maduro, que está nun cárcere de Nova York. Polo medio destes acontecementos Trump **decidiu que Groenlandia (antiga colonia de Dinamarca) é un territorio que debe pertencer a EEUU (polas boas ou polas malas)** por razóns de defensa estratéxica: pois co desxeo no Polo Norte ábreanse novas rutas marítimas máis curtas e as terras que estaban cubertas de xeo agochan tesouros antes insospeitados: minerais raros (necesarios para teléfonos móbiles e tecnoloxías punteiras) e outros recursos que aportan moita riqueza. O argumento de Trump é: Groenlandia ten que ser de EEUU (propón a compra ou a conquista militar) porque se non o fan os americanos farano os rusos ou os chinos. **A última ocorrencia de Trump: asfixiar a Cuba (antigo socio comunista da URSS) sen subministro de petróleo**. Con Cuba xa tivo EEUU unha crise dos mísiles rusos en 1962 cando Cuba era socio da URSS. **No interior do país, Trump instaurou unha policía (EIS) para perseguir e expulsar do país a todo estranxeiro indocumentado** (e incluso aos que teñen documentos). E todo isto en apenas “UN ANO DE MANDATO!”

Coa Guerra de Ucraína Putin rompeu o “mundo civilizado” deseñando tras da Segunda Guerra Mundial, pero con Trump non sabemos ata onde pode chegar a barbarie!

Marx, no seu tempo, dixo que as “necesidades básicas do ser humano” son 3: vivenda, comida e vestido. Somos capaces de ver que no capitalismo salvaxe de hoxe, tamén en España, precisamente **son estas 3 necesidades básicas nas que as persoas están sendo explotadas**: vivenda impagable, comida carísima se é san e “comida lixo” para os obreiros, vestido tamén caro ou de mala calidade para os pobres. Habería que dicir que os economistas capitalistas aproveitáronse das análises de Marx para explotar ao proletariado precisamente en aquelas necesidades primarias que el estableceu como “básicas”. Non son os alugueiros impagables? Non é a comida san máis inaccesible ca nunca para os traballadores (só poden acceder á “comida lixo”? Non resulta máis ca nunca na historia unha necesidade básica o vestido (telas “lixo” se non tes cartos?), ao menos se vives nun país da metade norte do planeta? Tivo razón Marx na súa análise do sistema capitalista na súa obra fundamental? “Das Kapital”?

Cumpríronse moitas das predicións que Marx fixo na súa obra cumio? Parece que si, **que hai contradicións no capitalismo, que hai crises periódicas, que se cumpre a tese de pauperización, que o capital tende a concentrarse e centralizarse, que aumenta o consumo e o fetichismo da mercadoría e a reificación do ser humano**.

Cales son as solucións aos retos actuais?

Queremos un capitalismo salvaxe sen normas que corrixa os seus desequilibrios? Queremos que reine a “barbarie” no mundo ou estamos dispostos a respectar o dereito internacional e as súas

institucións (ONU, DUDH...) Está funcionando mellor a economía “planificada” dende a política comunista china ou o liberalismo económico occidental? En occidente que nos parece máis xusto: intentar repartir a riqueza nas socialdemocracias ou deixar que campe un liberalismo salvaxe sin restriccións?

Se nos parece que a riqueza debe repartirse, que os traballadores deben ter dereitos e que estes sexan defendidos polos sindicatos, que debe haber unha seguridade social non privada, que os que máis gañan teñen que pagar máis impostos ca os que menos gañan, que os impostos sexan repartidos equitativamente para poder manter os servizos básicos dun Estado etc, **entón algunhas das ideas de Marx seguen estando de actualidade.**

TEXTOS DE MARX

MARX (texto 1) Manuscritos económico-filosóficos de 1844

En que consiste, pois, a alienación do traballo? Primeiro, en que o traballo é externo ao traballador, é dicir, que non pertence á súa esencia, que, por iso, o traballador non se afirma no seu traballo, senón que se nega, non se sente ben, senón infeliz, non desenvolve unha enerxía física e espiritual, senón que mortifica o seu corpo e estraga o seu espírito. De aí que o traballador só se sinta consigo mesmo fóra do traballo e no traballo fóra de si. “No seu” está cando non traballa e cando traballa non está “no seu”. O seu traballo non é, pois, voluntario, senón obrigado, traballo forzado. Non é daquela a satisfacción dunha necesidade, senón só un medio para satisfacer necesidades alleas. O seu carácter estraño salientase nido en que en canto non hai unha constrición física ou de calquera outra índole, fóxese do traballo como da peste. O traballo externo, o traballo no que o home se allea, é un traballo de autoinmolación, de mortificación. Finalmente a exterioridade do traballo para o traballador maniféstase en que non é o seu propio traballo, senón o doutro, en que non lle pertence, en que no traballo non se pertence a si mesmo, senón a outro. Así como na relixión a actividade espontánea da fantasía humana, do cerebro e do corazón humanos, esta actúa independentemente do individuo, é dicir, é para el coma efecto dunha acción divina ou demoníaca; así a actividade do traballador non é actividade de seu; pertence a outro, é a perda de si mesmo.

MARX: Manuscritos económico-filosóficos de 1844, Primeiro manuscrito, XXIII (O traballo alleado).

MARX (texto 2) A ideoloxía alemá.

En completa oposición á filosofía alemá, a cal descende do ceo á terra, erguémonos aquí da terra ao ceo. É dicir, non se parte daquilo que os homes din, imaxinan ou se representan, e tampouco dos homes ditos, pensados, imaxinados, representados, para dende aí chegar aos homes de carne e óso; pártese dos homes realmente activos e con base no seu real proceso vital, preséntase tamén o desenvolvemento dos reflexos e ecos ideolóxicos deste proceso de vida. Tamén as imaxes nebulosas no cerebro dos homes son sublimacións necesarias do seu proceso vital material empiricamente constatable e ligado a precondicións materiais. A moral, a relixión, a metafísica, e a restante ideoloxía, e as formas da consciencia que lles corresponden, non conservan así por máis tempo a aparencia de autonomía. Non teñen historia, non teñen desenvolvemento, senón que os homes que desenvolven a súa produción material e o seu intercambio material son os que, ao cambiar esta súa realidade, cambian tamén o seu pensamento e os produtos do seu pensamento. Non é a consciencia a que determina a vida, senón que é a vida a que determina a consciencia. No primeiro modo de consideración pártese da consciencia como individuo vivo; no segundo, que corresponde á vida real, pártese dos mesmos individuos vivos e reais e considérase a consciencia unicamente como a súa consciencia.

K. MARX / F. ENGELS; A Ideoloxía alemá (1845/46), Tomo I, I. A. [1.] (A ideoloxía en xeral, nomeadamente a alemá).